

Stinzenplanten

Leo Stockmann

● *Al in de tweede helft van de winter bloeien bepaalde soorten stinzenplanten volop. Vele andere soorten doen dat vanaf het begin van het voorjaar. De meeste soorten zijn erg decoratief. Wat zijn stinzenplanten, waar komen ze oorspronkelijk vandaan en waar kunnen we ze aantreffen?*

Stins is een Fries woord en het staat voor (middel-eeuws) stenen huis. Eigenlijk was het een soort toren waar de bewoners bij belegering veilig dachten te zijn. Uit die tijd dateert ook het Groningse woord 'steenhuus', met dezelfde betekenis. De Friese stinsen werden later veelal omgebouwd tot grotere staten. In Groningen kennen we de borgen en in Drenthe de havezaten. Van de aanvankelijk paar honderd staten, borgen en havezaten in Noord-Nederland zijn er thans nog maar enkele tientallen over.

Stinzenmilieu

Stinzenplant betekent dus: plant bij een stins. In zijn algemeenheid gaat het om plantensoorten die - veelal en soms uitsluitend - aangetroffen worden bij stinzen (staten), borgen havezaten, oude buitenplaatsen, oude boerderijen, kerkhoven en oudere parken. De gemeenschappelijke faktor waardoor stinzenplanten zich op deze plekken goed thuisvoelen is de manier van tuinieren.

Door vergraving, natuurlijke bemesting, aanvoer van aarde, het planten van houtgewassen en dat alles jaar in jaar uit over langere tijd, ontstaat een specifiek stinzenmilieu dat afwijkt van zijn omgeving. Het gaat meestal om voedselrijke bodems, zoals klei-, zavel- en zwaardere zandgrond, die door bewerking los en luchtig zijn geworden. Bij zware kleibodems lag het aksent meer op het luchtig maken, bij zandbodems op het vruchtbaar maken.

Oorsprong van de stinzenplanten

De meeste soorten stinzenplanten zijn niet inheems, dus niet oorspronkelijk in Nederland voorkomend. Ze zijn ooit door mensen naar ons land gehaald. Enkele voorbeelden: de winterakonie komt in het wild voor in Centraal- en Zuid-oost-Europa, de gele anemoon in Centraal-Europa (inclusief Zuid-Limburg), de holwortel in Centraal- en Zuid-Europa, de krokus in de Alpen, de Pyreneeën en op de Balkan, het sneeuwklokje in Zuid-Europa en de bostulp in Zuidoost-Europa. Overigens zijn er ook soorten die van ver zijn gehaald, als stinzenplant zijn gevestigd en vanuit die aanplantplaats zijn verwilderd. Voorbeelden zijn de Japanse duizendknoop en de bonte gele dovenetel, beiden echte woekeraars die meestal op sterk gestoorde plaatsen (zoals bermen) voorkomen. Ook komt het voor dat een inheemse soort

in bepaalde streken van ons land alleen als stinzenplant voorkomt. Zo groeien in Limburg daslook en lievevrouwebedstro op natuurlijke standplaatsen, in het Noorden zijn ze als typische stinzenplanten te beschouwen.

Al eeuwen lang worden in ons land stinzenplanten gekweekt: sneeuwklokje, maarts viooltje en sleutelbloem al vóór de 15e eeuw. In de 16e eeuw reeds worden soorten gekweekt als gele anemoon, krokus, bostulp, daslook, blauwe anemoon, voorjaars-helmbloem en holwortel. Niet dat al deze soorten toen al massaal werden gekweekt, vaak bleef de kweek van een soort beperkt tot een bepaalde hortus of partikuliere tuin.

Tijdens de periode van de Engelse landschapsstijl in de tuinarchitectuur (eind 18e/begin 19e eeuw) raakten de stinzenplanten meer ingeburgerd. Hoewel dit verhaal over stinzenplanten 'op noorderbreedte' gaat, zijn ze niet tot deze regio beperkt. Rijk aan stinzenplanten zijn bijvoorbeeld ook de tuinen van de buitenhuizen in de Vechtstreek en de buitens in de binnenduinrand van het Zeeuwse en Hollandse kustgebied. Ook buiten Nederland zijn in West-Europa en zelfs in Noord-Europa groeiplaatsen.

Jaap Speker

Het Kleebwald

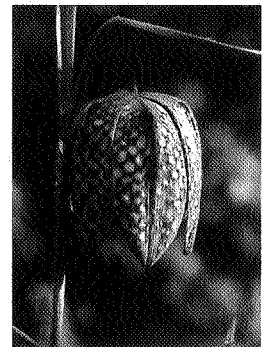
Geofyten zijn planten die de winter overblijven als knol (krokus, voorjaarshelmbloem, holwortel), als bol (tulpe, daslook, wilde hyacint, sneeuwkllokje) of als wortelstok (winterakoniet en gele anemoon).

Na de bloei sterft de plant af. De meeste soorten stinzenplanten behoren tot deze categorie.

Hemicryptofyten zijn planten die overwinteren met knoppen vlak boven de grond, zoals longkruid en lievevrouwenbedstro.

's Zomers is het stinzenmilieu heel arm aan bloeiende planten. De schaduw van de bebladerde struiken en bomen is daarvan de oorzaak. Voor stinzenplanten is dat geen bezwaar. Zij zijn zodanig aangepast, dat ze gegroeid en gebloeid hebben voor het te donker wordt.

Het door de mens gecreëerde stinzenmilieu blijkt in Midden-Europa zijn natuurlijke tegenhanger te hebben in het zogenaamde Kleebwald, genoemd naar de veldnaam Kleeb. De bodem van deze bossen (Kleebwälder) bestaat vaak uit zogeheten colluvium, bodemmateriaal dat door watererosie van de

Van links naar rechts: Gele Anemoon, Bosgeelster, Knikkende vogelmelk en Kieuitsbloem

helling is gegleden en aan de voet hiervan weer is afgezet. Deze bossen bestaan grotendeels uit beuk met daarnaast gewone esdoorn, es, iep en zomereik. In het voorjaar groeien er oa. holwortel, gele anemoon, daslook, bosgeelster, breed longkruid, lievevrouwenbedstro, bosanemoon en blauwe druifjes. Dit zijn allen soorten die wij hier als stinzenplant kennen. De voor ons noordelingen dichtsbijzijnde Kleebwälder bevinden zich in het

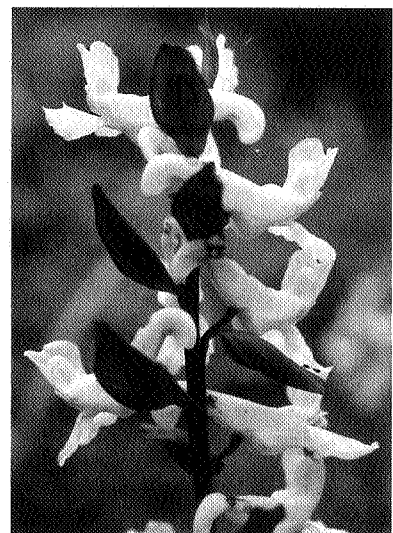
Teutoburgerwoud en een bezoek daaraan in het voorjaar is alleszins de moeite waard.

Vindplaatsen in Noord-Nederland

Stinzenplanten worden in Friesland, Groningen en Drente op vele tientallen plekken aangetroffen.

Hier willen we enkele van de interessantste vindplaatsen noemen.

In Friesland zijn dat de Martenastate te Cornjum, mogelijk de rijkste vindplaats van Nederland zowel wat aantal soorten als wat aantal planten betreft, de

Links Voorjaarshelmbloem en rechts de Holwortel

